O T O C Z A K

DARMOWY BIULETYN WEWNĘTRZNY
TOWARZYSTWA MIŁOŚNIKÓW MINERAŁÓW I SKAMINIAŁOŚCI

Nr 1 (3) 1997 r.

BIBLIOTEKA POLECA...

Oto pozycje miesiąca w naszej bibliotece:

* „Jeżowce rodzaju *Conulus* z turonu okolic Krakowa, Miechowa i Wolbromia" autorstwa E. Popiel-Barczyk to jedyna w swoim rodzaju monografia, z dużą ilością lokalizacji !!!

* „Terebratulidy górnojurajskie z mezozoicznego obrzeżenia Gór Świętokrzyskich" pióra W. Barczyka to dzieło sięgające wyżyn paleontologii. Osiemnaście tablic.

* „Mięczaki iłów babickich (paleocen) w Karpatach Środkowych" autorstwa W. Kracha to jedno z sztandarowych opracowań tego apologety trzeciorzędu.

Zmianie uległ telefon do naszej biblioteki, obecny numer to: 826-37-29 (prosić Tomka). Sama „idea biblioteki" okazała się być chyba dobra - w ciągu pierwszego miesiąca wypożyczonych zostało 15 pozycji.

Redakcja otrzymała pierwszy tekst od jednego z członków PTPNoZ, mamy nadzieję, że na tym się nie skończy. Czekamy na dalsze artykuły.

CIEKAWE MIEJSCA

SMEREK:

Smerek jest małą miejscowością w Bieszczadach, leżącą pomiędzy Kalnicą a Wetliną. Na terenie wsi znajduje się kilka odkrywek, w których można znaleźć minerały. Wszystkie odkrywki są łatwo dostępne. Są to naturalne odsłonięcia łupków fliszu karpackiego występujące w głębokich korytach okolicznych rzek i potoków. W niektórych miejscach zejście do interesującego miejsca jest dość strome i trudne, w innych zupełnie łatwe. Nad rzeką Wetliną, na obu jej brzegach, koło węglarni, znajdują się duże urwiska, u podnóża których leży sporo bloków skalnych. Rozbijając je młotkiem znajduje się pustki, w których występują minerały.

Podobnie wyglądają miejsca nad brzegami okolicznych dopływów Wetliny.

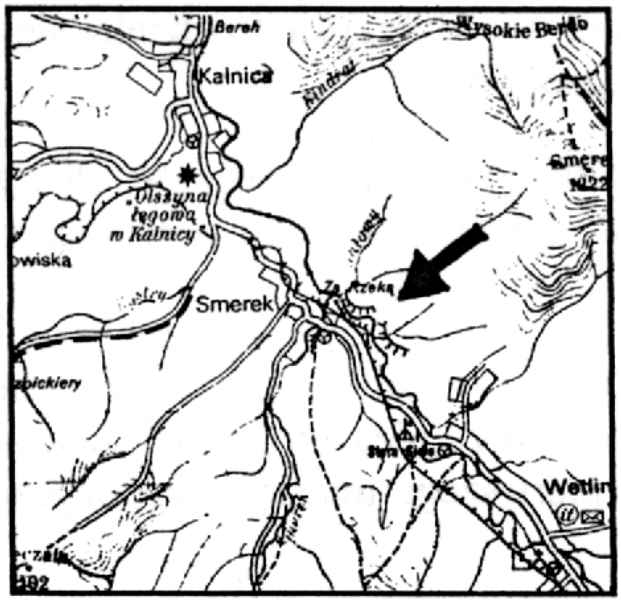

Ryc.1 Lokalizacja odsłonięć w Smerku.

Minerały występujące w Smereku to kalcyt i kwarc (tak zwane „diamenty marmaroskie"). Być może są jeszcze inne, lecz autorowi nie udało się ich znaleźć, tak jak i żadnych skamieniałości.

Oba minerały (kalcyt i kwarc) występują razem, w soczewkowych szczelinach przecinających łupki nie -

mal prostopadle do ich łupliwości. Szczeliny mają rozmiary od 2 do 60 cm długości i do 15 cm wysokości.

Kwarc występuje w dużych ilościach w czarno-szarej masie bitumicznej lub przyrośnięty do kryształów kalcytu. Występuje w postaci drobnych i bardzo drobnych automorficznych kryształków. Jest zupełnie przeźroczysty i bezbarwny. Znalezione kryształy mają wielkość od 0.5 do 4 mm. Trafiają się także mikroszczoteczki.

Kalcyt natomiast często całkowicie wypełnia szczeliny, szczególnie te mniejsze. W większych tworzy ładnie wykształcone i spore kryształy o wielkości 5-8 cm. Większość z nich ma kolor mlecznobiały. Interesujące jest to, iż są one czasami zupełnie przeźroczyste - choć takie trafiają się rzadko.

Piotr Żaba

BLIŻYN:

W miasteczku Bliżyn, leżącym 7 km na zachód od Skarżyska Kamiennej, znajdują się zarzucone łomy wapienia muszlowego.

Na północny - zachód od stacji kolejowej Bliżyn położona jest grupa odkrywek (najprostsza droga do nich od stacji to iść 500 metrów wzdłuż torów, potem skręcić w prawo i przejść trzysta metrów). Odsłaniają się tam górne poziomy wapienia muszlowego oraz utwory kajpru. Niestety tylko w jednym z łomów oglądać możemy kompletny profil (na ryc. 2 zaznaczony gwiazdką). W wapieniach z Bliżyna występują masowo: *Terebratula vulgaris* i małża *Myophoria vulgaris*, także *Pecten alberti*. Prócz tego znaleźć tu możemy szczątki ryb i gadów.

Jednak to nie te skamieniałości są specjalnością tego miejsca. Najciekawsze okazy znaleźć możemy w cienkiej warstwie iłu marglistego leżącej ok. 1 m od stropu kamieniołomu (patrz ryc. 3). Odcina się ona dość wyraźnie na tle twardych wapieni. W warstwie ilastej występują bardzo liczne konkrecje wapienne, których 90 % zawiera ceratyty !!! Głównym problemem przy ich wydobyciu jest konieczność zrzucenia nadkładu, co jest jedyną metodą na pozyskanie dobrych okazów. Najlepszą techniką eksploatacji jest odsłanianie dużych powierzchni interesującej nas warstwy.

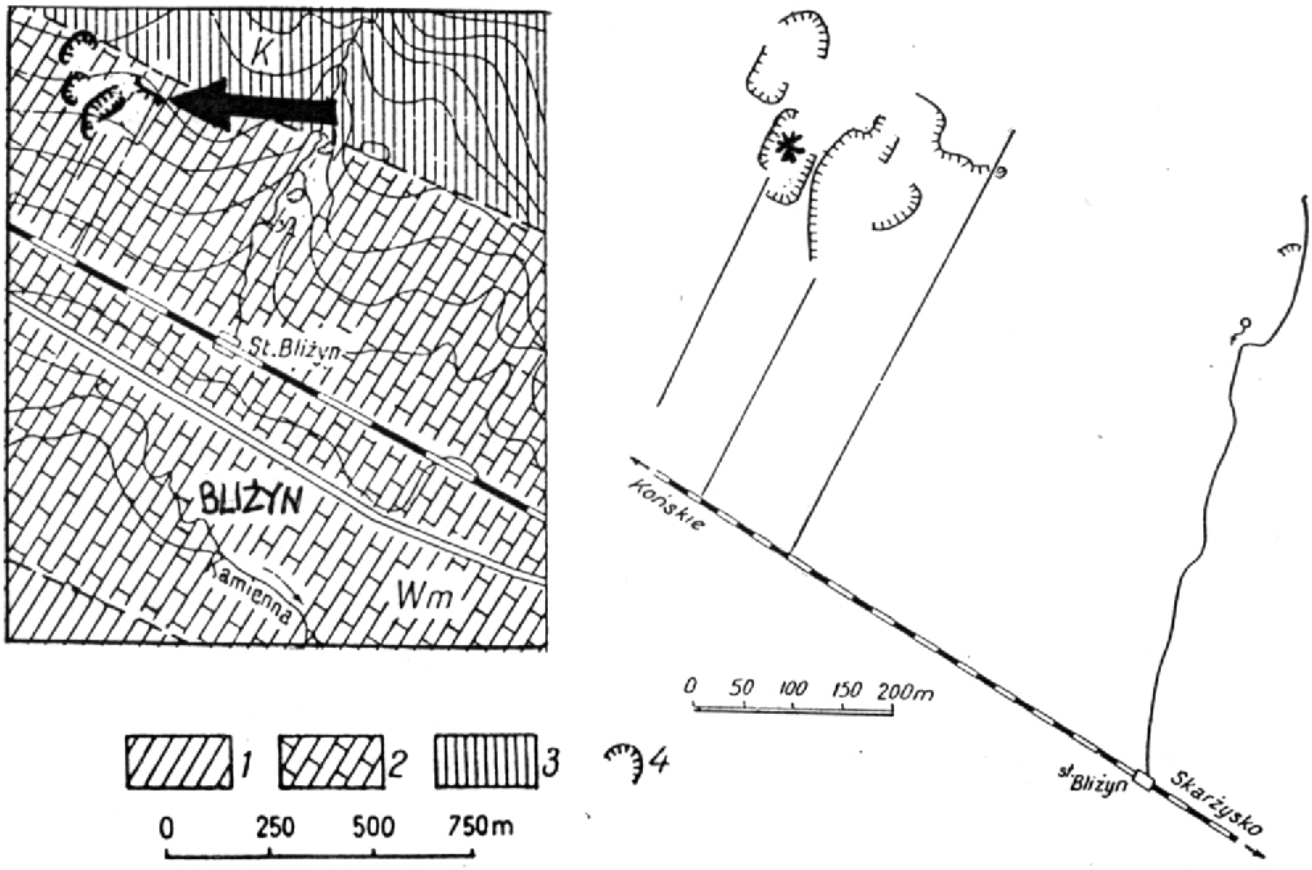

Ryc. 1,2 Lokalizacja odkrywek w okolicy Bliżyna.
1 - ret; 2 - wapień muszlowy; 3 - kajper; 4 - kamieniołomy

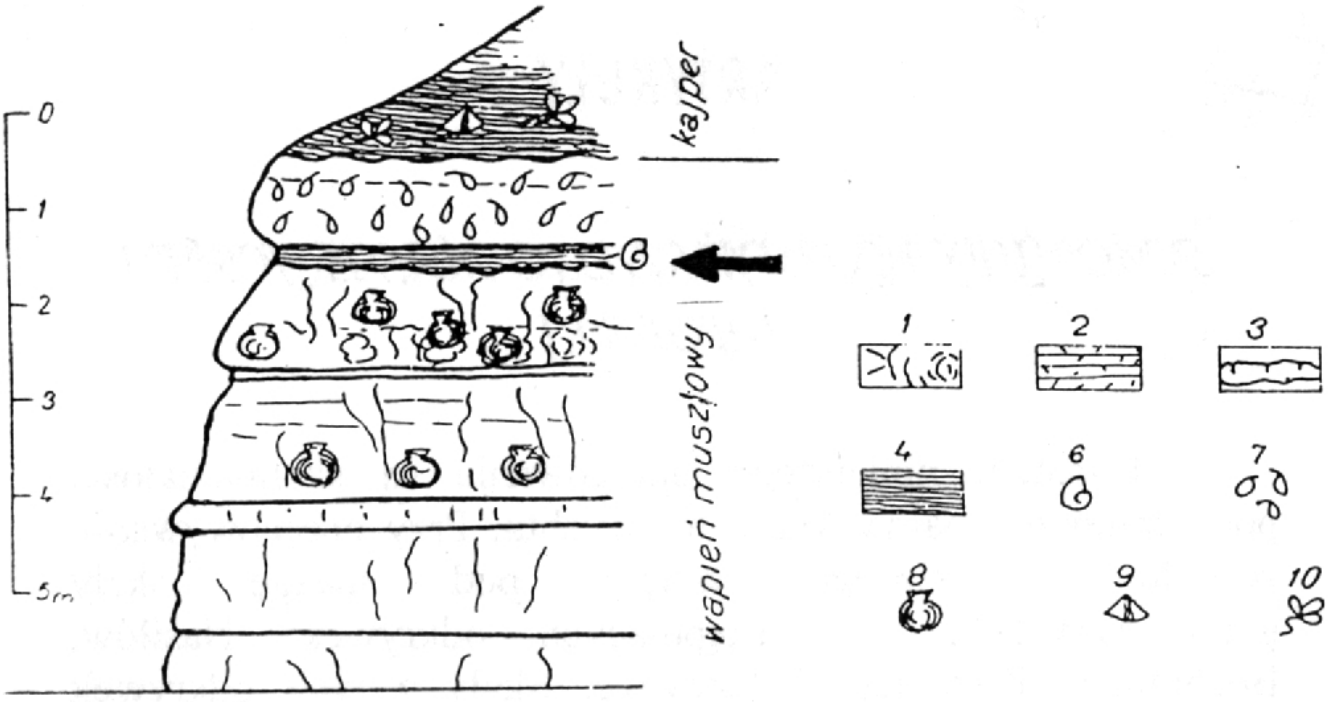

Ryc. 3 Profil górnej części wapienia muszlowego w łomach bliżyńskich.

1 - wapienie ławicowe; 2 - wapienie cienkopłytpwe margliste; 3 - ławica wapienia białowietrzejącego; 4 - łupki; 6 - masowe występowanie ceratytów; 7 - masowe występowanie *Terebratula vulgaris*; 8 - liczne występowanie *Pecten discites*; 9 - występowanie *Myophoria transversa*; 10 - występowanie szczątków roślinnych.

Na koniec cytat z pracy A. Kleczkowskiego „Wapień muszlowy...":

„...w niedługim czasie i na niewielkiej przestrzeni zebrano tu około 100 okazów (chodzi o ceratyty - red.)...obecność bardzo licznych szczątków ryb - łuski i zęby oraz masowe nagromadzenie ceratytów..."

Literatura:

A. Kleczkowski (1959) „Wapień muszlowy północnego obrzeżenia Gór Świętokrzyskich..."; Rocznik PTG XXIX (1)

H. Senkiewiczowa (1956) „Wapień muszlowy na północnym obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich; Biuletyn IG 113

ARTYKUŁY

AMONITY NAJWYŻSZEGO MASTRYCHTU Z POLSKI

Tematem niniejszego opracowania są skamieniałości poamonitowe z najwyższego mastrychtu. Przy opracowywaniu zespołu amonitowego wzięto pod uwagę skały górnomastrychckie z następujących odkrywek: Nasiłów, Bochotnica, Kazimierz i Janowiec. Skały z tych odkrywek tworzą kompletny profil najwyższego mastrychtu (ryc. 1).

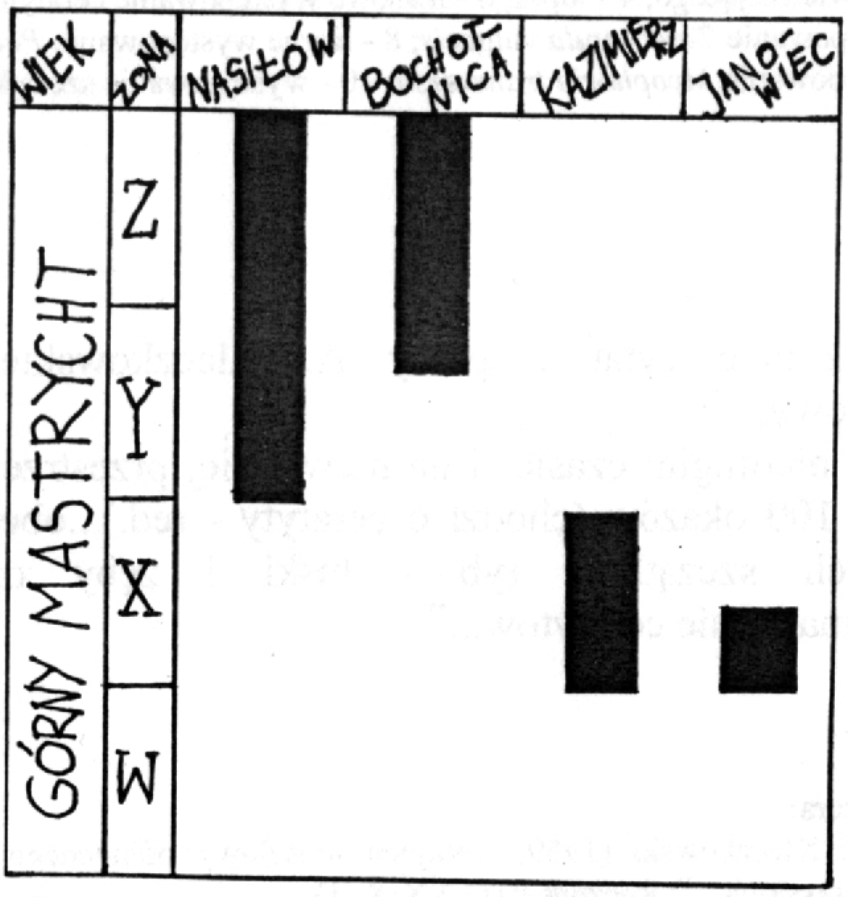

Ryc. 1 Wiek opok w omawianych odkrywkach.

We wszystkich tych miejscowościach znaleźć można zarówno amonity jak i ich aptychy. Kolejność poniższych opisów nie jest oparta na systematyce gatunkowej, a jedynie na popularności w występowaniu.

OPIS GATUNKÓW:

Hoploscaphites constrictus crassus (Łopuski, 1911)

Wśród amonitów tego gatunku zaznacza się wyraźnie dymorfizm seksualny (podział na makro- i mikrokonchy).

Makrokonchy:

Są one skręcone zupełnie inwolutnie, dochodzą do 10 cm średnicy. Są płaskie, jedynie komora mieszkalna ulega wyraźnemu zgrubieniu. Makrokonchy mają różnorodną ornamentację: pierwsze zwoje są wyraźnie żebrowane, następnie żebra ustępują miejsca guzkom układającym się po stronie grzbietowej muszli. W okolicach ujścia zanikają guzki i znów pojawiają się żeberka.

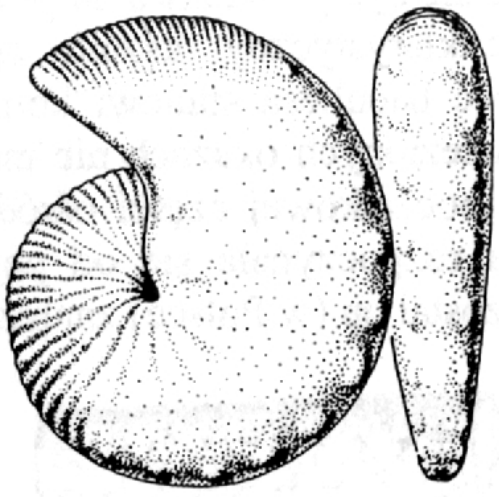

Ryc. 2 Makrokoncha *Discoscaphites constrictus crassus*.
Wielk. nat. ok. 7 cm.

Mikrokonchy:

Są wyraźnie mniejsze, dochodzą do 4 cm średnicy. Zwoje zachodzą na siebie, jednak pozostaje wyraźnie widoczny, niezbyt głęboki pępek. Mikrokonchy mają zwoje pokryte gęstymi i wyraźnymi żeberkami. Do niedawna mikrokonchy uznawano za oddzielny gatunek: *Hoploscaphites niedzwiedzki*

Ryc. 3 Mikrokoncha *Hoploscaphites constrictus crassus.*
Wielk. nat. 2 cm.

Baculites sp.

Baculitesy z przełomu Wisły nie były nigdy szczegółowo opracowywane. Zwyczajowo nazywane są *Baculites anceps*, co jednak nie wydaje się być prawdziwą nazwą.

Mają one charakterystyczny kształt spłaszczonej, prostej „rury". Dużą część baculiesa stanowi komora mieszkalna, dla tego często na znalezionych okazach nie ma linii lobowej - jest ona widoczna na początkowej części ośródki. Prawdopodobnie muszla baculitesa rozpoczynała się od pojedynczego skrętu - jednak nigdy nie został on (w Polsce) znaleziony.

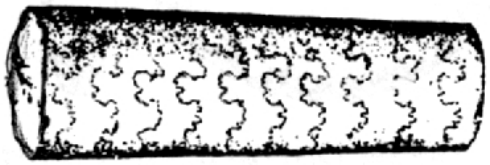

Ryc. 4 *Baculites*, fragmokon.
Wielk. nat. 5 cm.

Sphenodiscus binckhorsti Bohm.

Jest formą zwiniętą całkowicie inwolutnie o zakrytym pępku, bardzo płaską, kształtu dyskoidalnego, zaostrzoną na stronie syfonalnej. Powierzchnie boczne muszli są gładkie, z bardzo nikłymi śladami ornamentacji w postaci płaskich żeberek zbiegających się promieniście przy pępku i również bardzo płaskich, rzadko rozstawionych guzów. Linie lobowe przebiegają bardzo blisko siebie, miejscami nawet się stykając.

Do tej pory znane są tylko dwa okazy - obydwa z Nasiłowa

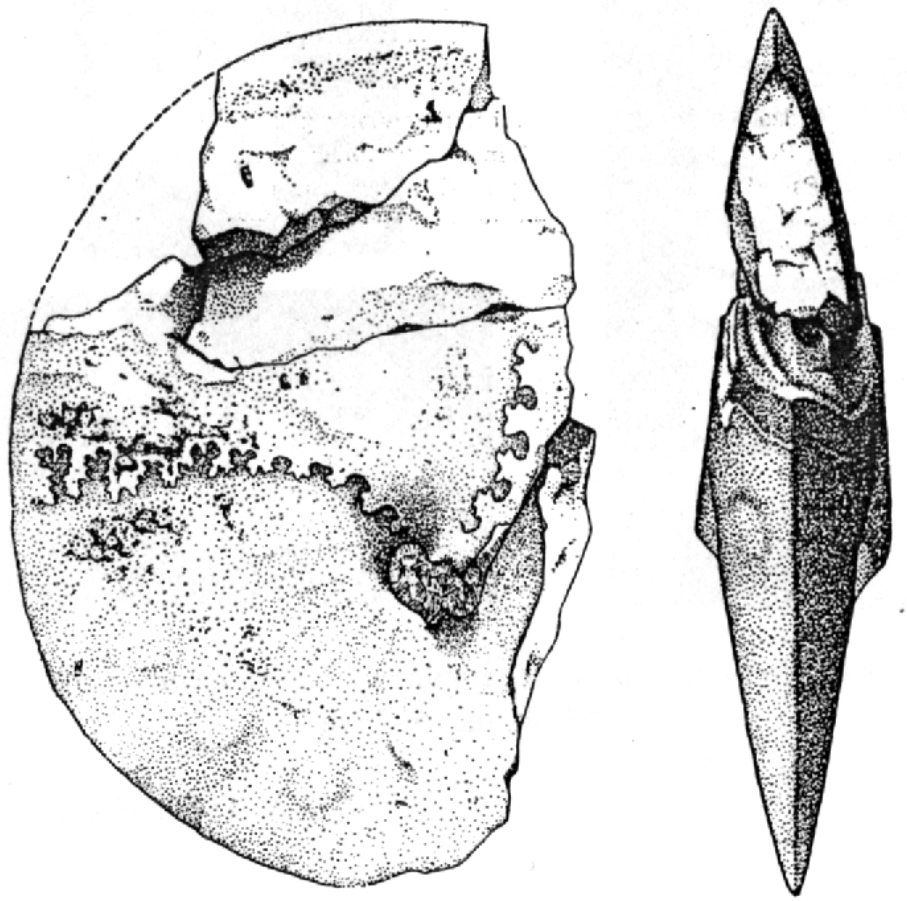

Ryc. 5 *Sphenodiscus binckhorsti* - Nasiłów.
Wielk. nat. 20cm.

Diplomoceras cylindraceum cylindraceum (Defrance, 1916)

Ten charakterystyczny amonit znaleziony został jedynie w Kazimierzu w łomie miejskim.

Muszla diplomocerasa ma kształt „rury" mocno zagiętej w 3/4 długości, co nadaje mu kształt fajki. Powierzchnię muszli pokrywają dość gęsto i bardzo równomiernie ułożone żeberka (co pozwala na odróżnienie go od bakulitesa).

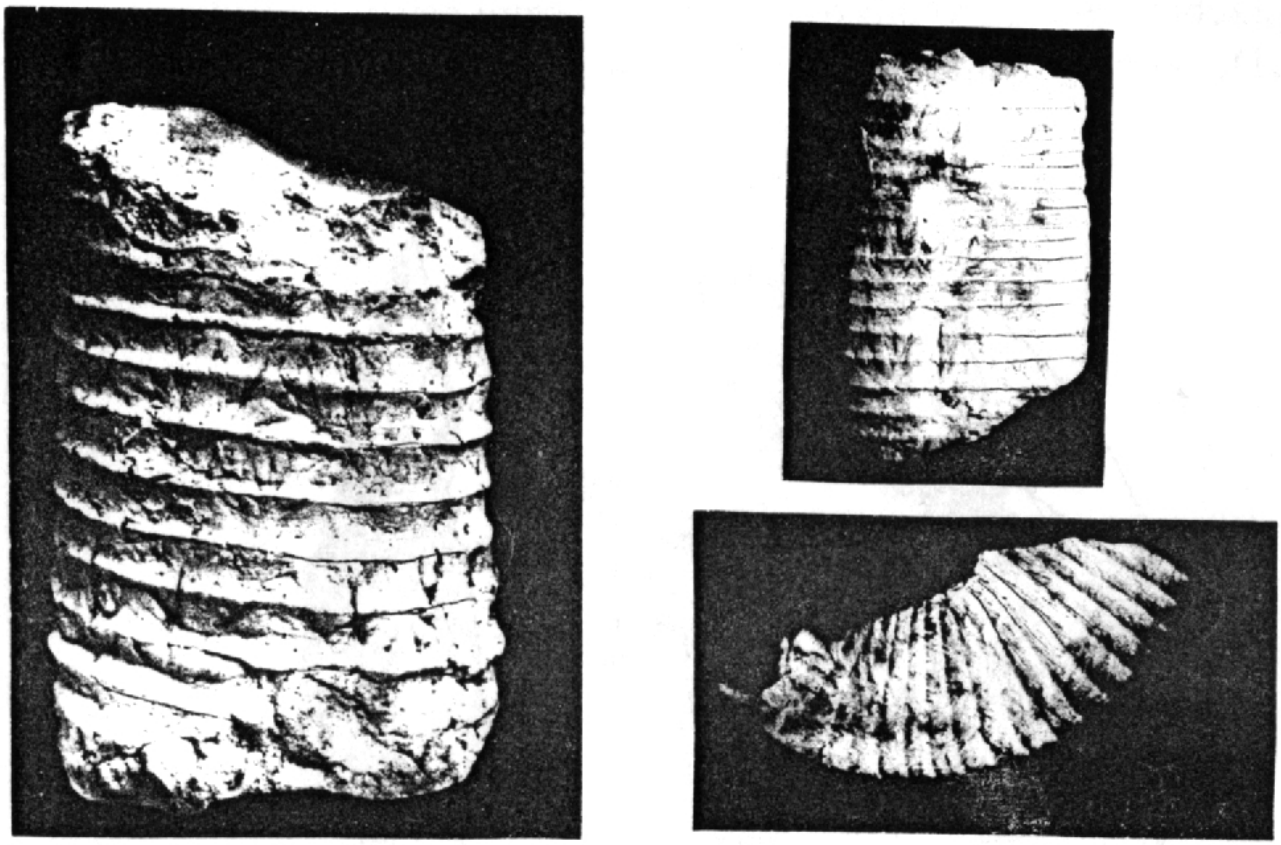

Ryc. 6 *Diplomocerascylindraceum cylindraceum* - Kazimierz.
Wielk. nat. 5 -7 cm.

(cdn. w następnym numerze)

REDAKCJA i autorstwo niepodpisanych tekstów:
TOMASZ PRASZKIER P.O. BOX 19; Warszawa 37.